

Landelijke Klachtencommissie voor het openbaar en het algemeen toegankelijk onderwijs

(mr. M.E.A. Wildenburg, W. Dulfer-Visser, drs. A.A.M. Renders)

Uitspraaknr. 05.127

Datum:

15 februari 2006

Onveilig schoolklimaat en het uitblijven van actie daartegen door de school; klacht gedeeltelijk gegrond; primair onderwijs.

De klacht

Een ouderpaar klaagt erover dat de directeur:

- ongewenst en agressief gedrag (bedreiging en mishandeling) van een leerling gericht tegen medeleerlingen, waaronder hun dochter, lijkt toe te staan;
- niets richting hun dochter heeft ondernomen nadat zij door deze leerling was bedreigd en mishandeld;
- niet in staat is om op school een veilige omgeving te creëren.

De visie van partijen

De ouders beklagen zich erover dat een medeleerling uit groep 5 hun dochter in de herfst van 2005 na de kleine pauze heeft bedreigd en mishandeld wat tot letsel heeft geleid. Deze leerling heeft twee keer eerder agressief gedrag jegens hun dochter getoond. De eerste keer was hij op haar hoofd gaan staan. De tweede keer had hij een paar maal hard op haar rug geslagen en deze derde keer sloeg hij haar vol met een kruk op haar hoofd. Hieraan heeft zij een flinke bult overgehouden.

De ouders hebben van het laatste voorval aangifte gedaan bij de politie, waarbij deze van de verklaring van hun dochter proces-verbaal heeft opgemaakt. Dit was hun aangeraden door de vertrouwensinspecteur die in de schoolgids vermeld staat. Een afschrift van het proces-verbaal hebben zij aan de Commissie overgelegd. Hun dochter verklaart daarin dat tijdens afwezigheid van de leerkracht de medeleerling een kruk oppakte, ermee zwaaide, het haar (verbaal) noch een andere leerling (in persoon) lukte hem tegen te houden en hij haar tegen het achterhoofd sloeg.

Volgens de ouders lijkt het erop dat de leerkracht en de directeur het agressieve gedrag toestaan en er de ernst niet van inzien. Illustratief hiervoor noemen zij het feit dat na het krukincident de leerkracht niet uit zichzelf naar het welbevinden van hun dochter geïnformeerd heeft toen zij als gevolg daarvan een week thuis was. Alle aandacht gaat steeds naar de medeleerling. Als er iets gebeurd is, horen de kinderen dat zij hem niet moeten uitlokken.

De betreffende leerling is een zogenaamde rugzakleerling en alle andere klasgenoten moeten zich aan hem aanpassen. De directeur kan de noodzakelijke veiligheid niet garanderen.

De school heeft weliswaar observaties door deskundigen in de klas laten houden, maar deze vonden alle in de ochtend plaats. De problemen met de medeleerling doen zich echter voor op de zogenaamde vrije momenten, als er niet veel structuur is. Inmiddels heeft zich opnieuw een ernstig incident met de medeleerling voorgedaan.

De directeur betreurt ten eerste dat door toedoen van de medeleerling een kruk tegen het hoofd van de dochter van de ouders is gekomen. De school staat nooit fysieke bedreigingen en onveiligheid in de klas toe en doet er bij een incident als het onderhavige alles aan om de toedracht te onderzoeken, een oplossing te vinden en herhaling te voorkomen. De school werkt daartoe met het in het onderwijsconcept omschreven Ervaringsgericht Onderwijs dan wel met het Pestprotocol. Zonodig maakt de directeur zelf afspraken met leerlingen en afhankelijk van de zwaarte van het geval wordt een incident aan de ouders van de betrokken leerlingen gemeld.

Voor wat betreft de toelating van een rugzakleerling hanteert de school de regel dat zij zich enerzijds terdege afvraagt of zij zo'n leerling een goede plek kan bieden en anderzijds of de specifieke problematiek te hanteren is. Of de problematiek van elk rugzakkind (de school heeft zo'n 10 à 11 rugzakleerlingen) nog te hanteren is, wordt beoordeeld door zowel de ambulante begeleider als de orthopedagoge die aan de school is verbonden. Ook de leerkracht wordt begeleid bij de omgang met de leerling.

Bij het concrete incident met de kruk was geen opzet van de medeleerling in het spel, evenmin als bij een eerder incident toen de medeleerling geduwd werd en precies op het hoofd van de dochter stapte.

De directeur heeft na het krukincident gelijk met de moeder van de medeleerling gesproken, met de externe vertrouwenspersoon van de GGD en met het bestuur. De voorgenomen maatregelen om de veiligheid van de dochter te vergroten, zijn daags erna aan de moeder verteld: de medeleerling wordt vijf minuten later op school gebracht en vijf minuten eerder van school gehaald; hij loopt telkens mee met de leerkracht als die de klas verlaat; hij zit vlak bij de deur zodat hij zonder iemand te storen de gang op kan en mag niet tegelijk met anderen iets op de gang halen of brengen.

Vervolgens heeft de directeur twee externe deskundigen gevraagd observaties in de klas te doen, met als doel een inschatting te maken van de veiligheid en sfeer in de klas, al dan niet in relatie tot de medeleerling. Ook drie interne medewerkers, onder wie de leerkracht en de directeur zelf, hebben hun bevindingen op papier gesteld. De betrokken leerling kan zowel heel goed zelfstandig werken als onverwacht en onrustig gedrag vertonen. Daarbij maakt hij nogal eens ongecontroleerde bewegingen. Dit laatste zien de observatoren niet als doelbewust of agressief gedrag maar als het niet kunnen beheersen van impulsen.

Medeleerlingen blijken de betreffende leerling niet bij voorbaat te mijden. Vaak reageren zij niet op zijn gedrag. Vertoont hij ongecontroleerde bewegingen dan proberen medeleerlingen uit de buurt te blijven omdat zij anders geraakt zouden kunnen worden.

De leerling handelt vaker impulsief in minder gestructureerde klassensituaties, maar hij laat zich door de leerkracht goed corrigeren. Het contact tussen de leerling en de leerkracht is goed.

Ten tijde van de observaties is nooit een onveilige situatie in de groep gesignaleerd.

Nadat eerst nog met de ouders en het bestuur een gesprek had plaatsgehad, is eind 2005 van de kant van het bestuur een brief aan alle ouders verstuurd. Hierin wordt gemeld dat er geen buitensporige individuele problematiek in groep 5 is geconstateerd door de observatoren. Wel is geconcludeerd dat de leerlingen op een negatieve manier naar elkaar kijken, zich met elkaar bemoeien en elkaar bekritisieren. Aangegeven is dat de groepsdynamiek, de omgang van kinderen met elkaar niet goed is en dat dit diverse kinderen betreft. Tevens is uiteengezet dat met behulp van een externe deskundige getracht zal worden de negatieve spiraal om te buigen naar een positief pedagogisch klimaat waarin alle kinderen zich prettig en veilig voelen.

Tot tweemaal toe is een inloopsprek voor de ouders van groep 5 georganiseerd, waarbij een bestuurslid en de directeur aanwezig waren, om vragen te beantwoorden en ongerustheid weg te nemen.

Inmiddels krijgt de leerkracht van de groep deskundige ondersteuning van zowel de Intern Begeleider als van de Ambulant Begeleider die van buiten de school komt.

Omdat deze leerkracht beducht was voor de emoties van de ouders is de directeur tijdens de rapportbespreking erbij komen zitten. Wellicht was het beter geweest als de directeur dit vooraf had aangekondigd bij de ouders.

Na het onderzoek van deskundigen bleek er discrepantie te bestaan tussen de inschatting door deskundigen van de veiligheid en het klimaat in de groep en de inschatting daarvan door een aantal ouders die zich richtten op één leerling. De privacy van deze leerling mag echter niet geschonden worden door over hem teveel in detail te treden, anders gaan ouders bepalen hoe groot de armslag van de school is om een rugzakleerling op te vangen. Hierin is de school deskundig. Helaas moet vastgesteld worden dat het het bestuur niet gelukt is de ongerustheid bij de ouders weg te nemen.

Overwegingen van de Commissie

De voorliggende klacht ziet de Commissie als een voor alle betrokkenen triest gevolg van een in aanvang geslaagde poging om een rugzakleerling zijn eigen plek op een reguliere basisschool te bieden, die in het tegendeel is omgeslagen. De Commissie heeft reeds in soortgelijke zaken uitgesproken het in hoge mate te waarderen als onderwijsinstellingen de betrokken leerlingen onderdak bieden. Een dergelijke keuze van de school zal niet altijd op voorhand kunnen rekenen op begrip van alle ouders van de andere kinderen in de klas. Een zorgvuldige communicatie met de ouders is daarom van groot belang.

Naar het oordeel van de Commissie heeft het in het onderhavige geval het bestuur en de directie parten gespeeld dat zij een te rigide opvatting hanteren ten aanzien van de privacybescherming van elke leerling die de school opvangt. Hoewel extra communicatie nodig was om de toelating van een rugzakleerling tot de groep goed te begeleiden, heeft de school van meet af aan de insteek gekozen en is steeds voorop blijven stellen dat 'over de medeleerling geen mededelingen werden gedaan'.

Elke rugzakleerling brengt naar de overtuiging van de Commissie specifieke gedragingen en beperkingen met zich mee, ongeacht voor welk cluster hij/zij geïndiceerd is. Van medeleerlingen noch hun ouders kan in redelijkheid verwacht worden dat zij wel aanvoelen welke gedragingen en beperkingen dat zijn dan wel dat zij daar proefondervindelijk achter moeten komen. Het komt de Commissie voor dat het onontbeerlijk is bij de entree van een

rugzakleerling (of het halverwege een jaar ontvangen van een rugzak door een bestaande leerling) expliciet stil te staan bij de hoofdkenmerken van diens gedragingen en beperkingen en de betrokkenen inclusief de medeleerlingen hierover te informeren, zoals vanzelfsprekend is bij slechtziende en slechthorende leerlingen. De Commissie acht het gewenst als een school in deze proactief optreedt. Zij zal hierover een aanbeveling doen.

Uit hetgeen ter zitting naar voren is gekomen, leidt de Commissie af dat in de onderhavige situatie aan de overige kinderen steeds achteraf uitleg over gedragingen van de medeleerling werd gegeven alsmede regels werden verstrekt hoe daar in een zich herhalend geval mee om te gaan. De Commissie ziet dit eerder als reactief dan als proactief optreden.

Ter zitting bevestigde de directeur dit beeld door op de vraag of de school vooraf een plan had opgesteld hoe te handelen als het gedrag van de medeleerling onverhoopt niet meer acceptabel zou zijn, te antwoorden dat dat gedrag tot voor kort niet onacceptabel was.

Door niet vooraf de grens te bepalen wat voor de school nog hanteerbaar was, kon de situatie ontstaan dat per keer beoordeeld moest worden of iets 'te ver' ging of nog acceptabel was. De Commissie acht het van belang vooraf de lat te bepalen vanaf waar ingrijpen noodzakelijk wordt om de veiligheid van iedereen te waarborgen, ongeacht de reden waarom dat moment bereikt wordt.

Zelfs als de Commissie meegaat in het gevoel van de directeur dat het de intolerantie van anderen was die maakte dat de medeleerling in risicovol gedrag terugviel en zich steeds minder liet corrigeren, dan was dat laatste op zichzelf een gegeven dat moest leiden tot de conclusie dat de veiligheid van hem en anderen in het geding kwam. Had de school vooraf benoemd wat zij als 'te ver' of 'te vaak' of 'te gevaarlijk' of 'te angstaanjagend' zou aanmerken dan – daarvan is de Commissie overtuigd – had de school reeds eerder erkend dat zich onveilige situaties voordeden dan pas aan het eind van het jaar toen de directeur de medeleerling heeft laten ophalen uit de klas. De Commissie komt tot deze overtuiging omdat naar haar oordeel de beschreven incidenten te vaak in zichzelf gevaarlijk waren, zelfs als zij nooit met kwade opzet of enige bedoeling waren veroorzaakt. Dat een leerling (die zijn bewegingen niet goed controleert) terwijl ook de juf nog weg is een kruk heft, levert per definitie een bedreigende situatie voor zijn klasgenoten op; daarbij is niet ter zake of hij vervolgens geduwd is of met opzet een medeleerling op haar hoofd geraakt heeft. Het heeft de Commissie bevreemd dat de directeur tegenover de Commissie vooral aandacht voor de ontbroken intentie van de medeleerling heeft gevraagd en weinig het besef van de intrinsiek gevaarlijke situatie heeft getoond.

Zelfs al zou in deze klas sprake van intolerantie zijn, dan constateert de Commissie dat de directeur niet de mogelijkheid openhoudt dat er verband bestaat tussen het ontstaan van intolerantie en de onveiligheid die medeleerlingen en ouders in deze groep hebben ervaren. De ouders hebben beschreven en door de directeur is niet weersproken dat het nagesprek van de directeur met de klas na haar uiteindelijk ingrijpen ging over de wijze waarop de klas de medeleerling had uitgedaagd. De Commissie vindt een dergelijke insteek op zo'n moment pedagogisch onverantwoord en blijkt geven van onvoldoende inzicht in de inmiddels in de groep ontstane situatie.

De directeur en het bestuur hebben gelijk dat niet ouders bepalen waar de grenzen van een school liggen, maar de school moet wel naar die ouders luisteren. Dat de dochter zich onveilig en ontdaan voelde en dat haar ouders bezorgd waren kan de Commissie alleszins billijken. De

directeur en het bestuur hebben door het belang van de medeleerling te benadrukken en te weinig compassie met zijn – onbedoelde – slachtoffertje te tonen, door niet vooraf helderheid te verschaffen welke objectieve veiligheidsgrens zou gelden, een gevoel van onzekerheid laten groeien met betrekking tot de mate waarin aan de dochter aandacht werd geschonken en bescherming geboden.

Pas deze klacht is voor de directeur en bestuur aanleiding geweest een onderzoek te doen naar het klimaat en de veiligheid in de groep. Vervolgens kwam daaruit naar voren – althans zo blijkt uit de brief gericht aan alle ouders – dat de groepsdynamiek te wensen overliet maar er geen sprake was van onveiligheid in de groep. Ter zitting is benadrukt dat het intolerante klimaat in de groep en van een klein aantal ouders de medeleerling in het nauw heeft gedreven en doen terugvallen in problematisch gedrag.

Voor wat betreft de intolerantie die er volgens de directeur van medeleerlingen is uitgegaan hecht de Commissie eraan naar voren te brengen dat dit in de observatieverslagen geen steun vindt. Daarin staat juist beschreven dat kinderen het gedrag van de medeleerling goeddeels negeerden en hem alleen uit de weg gingen als hij ongecontroleerde bewegingen maakte waardoor zij geraakt zouden kunnen worden. Tevens staat beschreven dat de kinderen hem onder normale omstandigheden zeker niet meden, waarvan ook de directeur ter zitting nog een illustratie gaf waar het specifiek de dochter en de medeleerling betrof tijdens het kerstdiner. Het gaat de Commissie te ver vermijddgedrag van medeleerlingen wanneer zij gevaar inschatten te betitelen als intolerant.

Naar aanleiding van het laatste grensoverschrijdende gedrag van de medeleerling hebben zijn ouders besloten nu toch uit te kijken naar een school voor speciaal onderwijs. De directeur heeft verklaard dat dit mede ingegeven werd vanwege een didactische achterstand die was gegroeid. De Commissie acht het niet uitgesloten dat de medeleerling ook onder invloed daarvan zich het laatste jaar minder prettig ging voelen in de klas en in ongecontroleerd gedrag terugviel.

In hoeverre de medeleerling beïnvloed is geweest door intolerantie van de kant van ouders van medeleerlingen, kan de Commissie niet beoordelen, maar voor het ontstaan van een dergelijke intolerantie draagt de school onbedoeld medeverantwoordelijkheid wanneer het haar niet lukt ongerustheid van ouders weg te nemen. Het niet vooraf vastleggen van wat tolerabel en onacceptabel is, alsmede vervolgens monitoren of zich dergelijke situaties voordoen, het weigeren in te gaan op de specifieke problematiek van een individuele leerling welke problematiek onmiskenbaar invloed op andere leerlingen en de leerkracht heeft, het starten van een veiligheidsonderzoek nadat er iets is veroorzaakt, het presenteren van een uitkomst die het accent verlegt naar een voordien niet vastgestelde negatieve groepsdynamica; het zijn allemaal factoren waaraan de ouders, maar ook andere ouders geen gerustheid konden ontnemen. Het toen alsnog gecreëerde inloopspreekuur bood op dat moment onvoldoende soelaas.

Onder de gegeven omstandigheden was het goed geweest in een handelingsplan voor de school vast te leggen hoe van meet af aandacht aan de ouders zou worden besteed. Hieromtrent zal de Commissie aanbevelingen doen.

Alles overziende is de Commissie ervan overtuigd dat de school er weliswaar niet in is geslaagd om de veiligheid van alle leerlingen voldoende te garanderen maar dit niet te maken had met het willen toestaan van ongewenst en agressief gedrag van de betreffende

rugzakleerling. Eerder was dit het gevolg van het niet in evenwicht brengen van alle belangen die bij een dergelijke toelating in het geding zijn en mogelijk van een te graag willen slagen in deze niet gemakkelijke en op zichzelf te prijzen opdracht. Een juiste beoordeling van de gevoelens van onveiligheid in groep 5 is hierdoor vertroebeld en heeft door het ontbreken van een vooraf bepaald kader niet bijtijds plaatsgehad. De klacht van de ouders dat de directeur ongewenst en agressief gedrag lijkt toe te staan, acht de Commissie ongegrond voorzover hiermee is bedoeld dat zij dat moedwillig heeft laten gebeuren; de klacht is in die zin gegrond dat de directeur de ernst ervan onvoldoende heeft ingezien.

Dit heeft er zelfs toe geleid dat aan de dochter niet op eigen initiatief nazorg werd geboden hoewel zij onmiskenbaar letsel had opgelopen onder verantwoordelijkheid van de school. Het tweede klachtonderdeel acht de Commissie daarom gegrond.

Bij elkaar leidt dit tot de slotsom dat ook de klacht dat de directeur niet in staat is geweest een veilige omgeving te creëren gegrond is.

Het oordeel van de Commissie

De klacht is gegrond, behalve voor zover de ouders beweren dat ongewenst en agressief gedrag bewust wordt toegestaan.

Advies aan het schoolbestuur

De Commissie beveelt het schoolbestuur aan bij het toelaten van leerlingen met een bepaalde handicap of gedragsproblematiek die geïndiceerd zijn voor rugzakfinanciering:

1. Vooraf te bepalen welke gedragingen en/of gebeurtenissen als signaal zullen worden gezien dat de veiligheid van de leerlingen in gevaar dreigt te komen en daarop toegespitste scenario's te ontwikkelen hoe wordt opgetreden om dat gevaar af te wenden en de veiligheid te herstellen.
2. Een gedegen systeem van monitoring te ontwikkelen om de hiervoor genoemde signalen niet te kunnen missen en de directeur daarover direct en volledig te informeren.
3. Medeleerlingen en hun ouders proactief te informeren over zowel de aard van de handicap of gedragsproblematiek als de gewenste en/of meest succesvolle wijze daarmee om te gaan en hen bovendien ervan op de hoogte te stellen dat de school door expliciete procesbewaking beoordeelt of de toelating tot de school problemen met zich meebrengt die de veiligheid van anderen schade toebrengen.
4. Binnen het personeelsbestand een specifieke contactpersoon aan te wijzen of een soortgelijke maatregel te treffen die zeker stelt dat ouders met hun vragen terecht kunnen, gehoord worden en teruggemeld krijgen hoe het door hen aangekaarte probleem zich verhoudt tot het in punt 1 aangeduide kader.